

Дело C-80/21**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съда****Дата на постъпване в Съда:**

8 февруари 2021 г.

Запитваща юрисдикция:Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Районен
съд Варшава – Шрудмиешчие във Варшава, Полша)**Дата на акта за преюдициално запитване:**

27 октомври 2020 г.

Ищци:

E.K.

S.K.

Ответник:

D.B.P.

Предмет на производството пред запитващата юрисдикция

Ищците искат ответникът да бъде осъден да им заплати парична сума ведно със законната лихва за забава, тъй като неоснователно получил суми за погасяване на вноски за главница и лихва по кредит, прилагайки незаконосъобразни договори клаузи, които се съдържат в договор за ипотечен кредит, индексирани по курса на швейцарския франк (CHF). В качеството си на потребители ищците оспорват клаузите от договора за кредит, които не са договорени индивидуално с тях, относно преизчисляването на сумата по кредита и вноските по него по определен от банката ответник обменен курс за чуждестранните валути.

Предмет и правно основание за отправяне на преюдициалното запитване

Тълкуване на правото на Съюза, по-специално на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета; член 267 ДФЕС.

Преюдициални въпроси

1. Трябва ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на национална правна уредба, съгласно което съдът не обявява неравноправността на цялата договорна клауза, а само на онази нейна част, която прави клаузата неравноправна, в резултат на което клаузата продължава да бъде частично действителна?

2. Трябва ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на национална правна уредба, съгласно което след като обяви за неравноправна договорна клауза, без която договорът не може да се изпълнява, съдът може да измени останалата част от договора чрез тълкуване на волеизявленията на страните, за да избегне нищожността на договор, който е благоприятен за потребителя?

Посочени разпоредби от правото на Съюза

Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори — двадесет и първо и двадесет и четвърто съображение, член 6, параграф 1 и член 7, параграфи 1 и 2.

Посочени разпоредби от националното право

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Закон от 23 април 1964 г. — Граждански кодекс, Dz.U. № 16, позиция 93, изменен), наричан по-нататък „ГК“.

За потребител се счита физическото лице, сключващо правна сделка, която не е пряко свързана с търговската или професионалната му дейност, с търговец (член 22¹).

1. Нищожна е правната сделка, която противоречи на закона или цели заобикалянето му, освен ако в приложима разпоредба не се предвижда друга последица, по специално, че вместо нищожните клаузи от правната сделка се прилагат съответните законови разпоредби. 2. Нищожна е правната

сделка, противоречаща на правилата за обществено съжителство. 3. Ако нищожността засяга само част от правната сделка, сделката остава в сила в останалата си част, освен ако от обстоятелствата не следва, че без клаузите, засегнати от нищожността, сделката не би била сключена (член 58).

1. Волеизявлението трябва да се тълкува в съответствие с правилата за обществено съжителство и установените обичаи предвид обстоятелствата, при които е направено. 2. В договорите трябва да се търси общото намерение на страните и целта на договора, а не да се следва буквалната им формулировка (член 65).

1. Клаузите от сключен с потребител договор, които не са договорени индивидуално, не обвързват потребителя, ако определят правата и задълженията му в противоречие с добрите нрави, грубо нарушавайки неговите интереси (незаконосъобразни договорни клаузи). Това не засяга клаузите, в които се определят основните престации на страните, включително цената или възнаграждението, ако са формулирани еднозначно. 2. Ако в съответствие с параграф 1 договорна клауза не обвързва потребителя, страните остават обвързани от договора в останалата му част. 3. Не са договорени индивидуално договорните клаузи, върху чието съдържание потребителят не е оказал реално въздействие. Това по-специално се отнася за използваните договорни клаузи от образец на договор, предложен на потребителя от съдоговорителя. 4. Тежестта за доказване, че клаузата е индивидуално договорена, се носи от позоваващия се на това обстоятелство (член 385¹).

Съвместимостта на договорните клаузи с добрите нрави се преценява според положението към момента на сключване на договора, като се вземе предвид неговото съдържание, обстоятелствата около сключването му и другите договори, свързани със съдържания преценяваните клаузи договор (член 385²).

Получилият без правно основание имуществена облага за сметка на друго е длъжен да възстанови облагата в натура, а ако това не е възможно, да върне стойността ѝ (член 405).

1. Разпоредбите от предходните членове се прилагат по-специално за недължимата престация. 2. Престацията е недължима, ако онзи, който я е изпълнил, изобщо не е имал задължение или не е имал задължение към лицето, в чиято полза я е извършил, или пък основанието за престацията е отпаднало или преследваната с престацията цел не е постигната, или пък правната сделка, налагаща извършването на престацията, е била недействителна и не е станала действителна след изпълнението на престацията (член 410).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Закон от 29 август 1997 г. за банките, Dz.U., № 140, позиция 939, изменен), наричан по-нататък „ЗБ“.

С договора за кредит банката се задължава да предостави на разположение на кредитополучателя за времето, определено в договора, парична сума, предназначена за определена цел, а кредитополучателят се задължава да я използва при посочените в договора условия, да върне сумата по използвания кредит заедно с лихвите в определените срокове за погасяване и да плати комисиона за отпуснатия кредит (член 69, параграф 1 в действащата редакция на 8 юли 2008 г.).

Договорът за кредит се сключва писмено и в него по-специално се посочват: 1) страните по договора, 2) сумата и валутата на кредита, 3) целта, за която се отпуска кредитът, 4) правилата и срокът за погасяване на кредита, 5) размерът на лихвата по кредита и условията за нейната промяна, 6) начинът на обезпечаване на погасяването на кредита, 7) обхватът на правата на банката, свързани с контрола върху използването и погасяването на кредита, 8) сроковете и начинът на предоставяне на паричните средства на разположение на кредитополучателя, 9) размерът на комисионата, ако такава се предвижда в договора, 10) условията за изменение и прекратяване на договора (член 69, параграф 2 в действащата редакция на 8 юли 2008 г.).

Кратко представяне на фактите и производството

На 8 юли 2008 г. ищците сключват с ответника за период от 360 месеца договор за ипотечен кредит, индексирани в швейцарски франкове (CHF), за сумата от 103 260 CHF, която е трябвало да се предостави еднократно до 8 октомври 2008 г. Лихвата по кредита е променлива и кредитът се изплаща на равни вноски.

Съгласно приетите от ищците „Условия по кредита“ сумата по кредита трябва да бъде предоставена на кредитополучателя в PLN (полски злоти), в CHF или в друга валута. За преизчисляването на сумата по кредита в PLN банката трябва да използва курс купува за CHF, обявен в „Таблицата с курсовете за жилищни и консолидационни кредити в чуждестранна валута на Deutsche Bank PBC S.A.“, действаща в деня на предоставяне на сумата по кредита или на транш по него. Погасяването на кредита трябва да се извършва чрез дебит в полза на банката от банковата сметка на кредитополучателя на сума в PLN, представляваща равностойността на текущата вноска в CHF, просрочените задължения и другите вземания на банката в CHF, изчислени по действащия в банката курс продава за CHF, обявен в „Таблицата с курсовете [...] на Deutsche Bank PBC S.A.“.

В исковата молба, подадена на 6 юли 2018 г., ищците искат ответникът да бъде осъден да им плати сумата 26 274,90 PLN ведно с лихвите за забава. В доводите си те по-специално посочват, че в периода от 17 юли 2008 г. до 3 април 2012 г. банката ответник, прилагайки съдържащи се в договора за кредит незаконосъобразни договорни клаузи, неоснователно е получила от ищците сумата от 24 705,30 PLN. Ответникът иска исковата молба да бъде

отхвърлена, твърдейки че договорът за кредит не е нищожен, нито пък съдържа незаконосъобразни договорни клаузи.

От изслушването на ишците и свидетелите следва, че когато са сключили договора за кредит ишците не са извършвали търговска дейност, а през 2006 г. и 2008 г. са сключили с банката ответник 4 договора за кредит. В хода на процедурата по отпускане на кредита ишците са осъществявали контакт с банката посредством средства за отдалечена комуникация и са посетили банковия клон само веднъж. Повечето документи по кредита (включително молбата за кредит и договорът за кредит) са подписани от пълномощниците на ишците. Ишците не са договаряли с банката никакви клаузи от договора за кредит. Ишците са поискали от банката да им изпрати проекта на договора с електронно съобщение преди подписването му, но тези искания са останали без отговор. В хода на производството ишците са информирани за последиците от евентуалното обявяване на договора за нищожен от съда. Ишците заявяват, че разбират какви са правните и финансовите последици от обявяването на нищожността на договора за кредит, че ги приемат и че са съгласни съдът да обяви договора за нищожен.

Кратко представяне на мотивите за отправяне на преюдициалното запитване

Съгласно виждането, доминиращо в полската съдебна практика, прилаганите от банката ответник договорни клаузи съдържат неравноправни условия, които обаче засягат само част от клаузите за преизчисляване, като тяхното обезсилване не прави невъзможно изпълнението на договора.

Предложените подходи в досегашната национална съдебна практика изглежда будят съмнения с оглед на член 6, параграф 1 от Директива 93/13. Както посочва Съдът на ЕС¹, член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета не допуска правна уредба на държава членка, която дава възможност на националния съд, когато констатира нищожността на неравноправна клауза в договор между продавач или доставчик и потребител, да допълни договора, като измени съдържанието на тази клауза. [...] Видно от текста на параграф 1 от този член 6, националните съдилища са длъжни само да не прилагат неравноправните договорни клаузи, така че те да нямат задължителна сила за потребителя, но не са овластени да изменят съдържанието им. Всъщност договорът трябва по принцип да продължи да действа без друго изменение освен произтичащото от премахването на неравноправните клаузи, доколкото съгласно нормите на вътрешното право съществува правна възможност така да се запази договорът. [...] [А]ко на националния съд бъде позволено да изменя съдържанието на неравноправните клаузи в такива договори, подобно правомощие би могло да застраши постигането на дългосрочната

¹ Вж. решение от 14 юни 2012 г., Banco Español de Crédito, C-618/10.

цел на член 7 от Директива 93/13. Всъщност това правомощие би способствало за премахването на възпиращия ефект, който се упражнява върху продавачите и доставчиците чрез самото неприлагане на неравноправните клаузи спрямо потребителя (вж. в този смисъл определение по дело *Pohotovost'*, посочено по-горе, точка 41 и цитираната съдебна практика), доколкото продавачите и доставчиците биха останали изкушени да използват посочените клаузи, ако знаят, че дори и въпросните клаузи да бъдат обявени за нищожни, договорът ще може да бъде допълнен в нужната степен от националния съд, така че да се съхранят интересите им². Освен това в цитираното съдебно решение (т. 69) Съдът на ЕС се позовава пряко на точки 86—88 от заключението на генералния адвокат Verica Trstenjak от 14 февруари 2012 г., в което горната проблематика е изяснена още по-непосредствено и категорично. Генералният адвокат обръща внимание на намаляването на рисковете за търговеца, произтичащи от използването на неравноправни клаузи, тъй като изменението, изразяващо се в преработване на условията в законосъобразна форма, е приемливо за търговеца. Перспективата за отстраняване на причините за нищожността на договора и предвидимостта на рисковете за търговеца могат да имат противоположен ефект, а не желанието от законодателя на Съюза, и да създадат възможност за изменение на договора a posteriori от съда, което не само би отслабило възпиращия ефект на член 6 от посочената директива, но дори би предизвикало обратен ефект. Горното виждане намира израз и в редица други решения на Съда на ЕС².

Съдът на ЕС обаче допуска едно изключение от принципа, предвиждащо като последица обезсилването на незаконосъобразната договорна клауза, посочвайки³, че когато договорът, сключен между търговец и потребител, не може да продължи да се прилага след премахването от него на неравноправната клауза, член 6, параграф 1 от Директива 93/13 допуска национална правна уредба, позволяваща на съдилищата да я заменят с диспозитивна разпоредба от националното право. Горното виждане впоследствие е допълнено с констатацията, че възможността за заместване на неравноправната клауза с диспозитивна разпоредба от националното право се свежда само до случаите, в които обявяването на тази клауза за

² Вж. определения на Съда на от 16 ноември 2010 г., *Pohotovost'*, C-76/10, т. 41, от 11 юни 2015 г., C-602/13, *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, т. 33—37, от 6 юни 2016 г., *Ibercaja Banco*, C-613/15, т. 36—38 и решения от 30 април 2014 г., *Kásler*, C-26/13, т. 77 и 79, от 21 януари 2015 г., *Unicaja Banco* и *Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, т. 28, 31 и 32, от 30 май 2013 г., *Asbeek Brusse* и *de Man Garabito*, C-488/11, т. 57, от 21 април 2016 г., *Radlinger*, C-377/14, т. 97—100, от 21 декември 2016 г., *Naranjo* и *Martinez*, C-154/15 и C-307/15, т. 57 и 60, от 26 януари 2017 г., *Banco Primus*, C-421/14, т. 71 и 73, от 31 май 2018 г., *Sziber*, C-483/16, т. 32, от 7 август 2018 г., *Banco Santander* и *Cortes*, C-96/16 и C-94/17, т. 73 и 75, от 13 септември 2018 г., *Profi Credit Polska*, C-176/17, т. 41, от 14 март 2019 г., *Dunai*, C-118/17, т. 51, от 26 март 2019 г., *Abanca Corporación Bancaria* и *Bankia*, C-70/17 и C-179/17, т. 53, 54 и 63, и от 7 ноември 2019 г., *NMBS*, C-349/18, C-350/18, C-351/18, т. 66—69.

³ Вж. решение от 30 април 2014 г., *Kásler*, C-26/13, т. 85.

недействителна би задължило съда да обяви недействителността на договора в неговата цялост, излагайки по този начин потребителя на последици, които биха го поставили в неблагоприятно положение⁴. Освен това в решение от 14 юни 2012 г. Съдът на ЕС директно посочва, че член 6, параграф 1 не може да се разбира като позволяващ на националния съд да измени съдържанието на неравноправната клауза, вместо просто да не я приложи, а тази разпоредба трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска правна уредба на държава членка [...], която дава възможност на националния съд да допълни договора, като измени съдържанието на тази клауза⁵. Накрая Съдът на ЕС, обяснявайки значението на членове 6 и 7 от Директива 93/13, посочва, че те „не допускат обявена за неравноправна клауза за предсрочна изискуемост в договор за ипотечен кредит да бъде запазена частично чрез отстраняване на елементите, които придават неравноправния ѝ характер, когато такова отстраняване ще доведе до изменение на съдържанието на посочената клауза, като се засегне същността ѝ“⁶.

Значителни резерви у запитващата юрисдикция буди виждането, че клаузите относно предоставянето и погасяването на кредита са само частично неравноправни, а отстраняването на неправомерната им част позволява договорът за кредит спокойно да бъде изпълнен в останалата му част. Най-голямо съмнение буди виждането, че от клаузите, съгласно които предоставянето и погасяването на кредита със съгласието на банката могат да се извършват в CHF, трябва да се премахне неравноправното условие, изразяващо се в необходимост да се получи съгласието на банката, в резултат на което предоставянето и погасяването на кредита без уговорки могат да се извършват в CHF. Според това виждане след като от клаузите относно предоставянето и погасяването на кредита — формулирани в договора по следния начин „Сумата по кредита ще бъде предоставена на кредитополучателя в PLN. [...] Със съгласието на банката кредитът може да бъде предоставен и в CHF или в друга валута.“ (член 2, параграф 2 от договора), „Погасяването на кредита се извършва чрез дебит в полза на банката от банковата сметка на кредитополучателя на сума в PLN, представляваща равностойността на текущата вноска в CHF, просрочените задължения и другите вземания на банката в CHF, изчислени по действащия в банката курс продава за CHF, обявен в „Таблицата с курсовете [...]“; два работни дни преди падежа на всяко погасяване на сумата по кредита. Със съгласието на банката кредитополучателят

⁴ Вж. определение на Съда от 11 юни 2015 г., Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-602/13, т. 38 и решения от 21 януари 2015 г., Unicaja Banco и Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 и C-487/13, т. 33, от 7 август 2018 г., Banco Santander и Cortés, C-96/16 и C-94/17, т. 74, от 14 март 2019 г., Dunai, C-118/17, т. 54 и от 26 март 2019 г., Abanca Corporación Bancaria и Bankia, C-70/17 и C-179/17, т. 37 и 59.

⁵ Вж. решение на Съда от 14 юни 2012 г., Banco Español de Crédito, C-618/10, т. 71 и 73.

⁶ Вж. решение от 26 март 2019 г., Abanca Corporación Bancaria и Bankia, C-70/17 и C-179/17, т. 64.

може да извършва погасяването на кредита и в CHF или в друга валута“ (член 6, параграф 1 от договора) — се отстранят неравноправните условия, те могат да приемат следната формулировка: „Кредитът може да бъде предоставен в CHF“ (член 2, параграф 2 от договора). „Кредитополучателят може да извършва погасяването на кредита в CHF“ (член 6, параграф 1 от договора). Трудно е да се избегне усещането, че този подход не е нищо друго освен отстраняване от неравноправната договорна клауза на елементите, които придават неравноправния ѝ характер, водещо до съществено изменение на съдържанието на тази клауза, а това противоречи на членове 6 и 7 от Директива 93/13⁷.

Освен това такъв подход води до намаляване на т.нар. възпиращ ефект, тъй като гарантира на търговеца, включващ в договора неравноправни условия, че в най-лошия за него случай съдът ще ги измени по начин, който ще осигури по-нататъшното спокойно изпълнение на договора, без никакви отрицателни последици за търговеца. Ето защо защитата на потребителя на практика се оказва фиктивна, тъй като в обичайната хипотеза потребителят, позовавайки се на текста на договора, по-скоро ще бъде убеден, че трябва да погасява кредита само в PLN, тъй като не е получил съгласие за погасяване в CHF, а едва след решението на съда ще осъзнае, че е било точно обратното — това съответно позволява потребителят да бъде упрекат, че не е изпълнил договора правилно, и създава заплахата договорът да бъде развален от банката, а цялата сума на кредита да се окаже незабавно изискуема.

Съмнения буди и другото виждане, съгласно което обявяването на някои условия от договора за неравноправни и съответно за необвързващи потребителя, не е пречка други договорни клаузи да бъдат изменени така че в крайна сметка договорът да може да се изпълни. Sąd Najwyższy (Върховен съд, Полша), квалифицирайки клаузите за преизчисляване като незаконосъобразни договорни клаузи, оценява отрицателно посочването на сумата по кредита в CHF, а не в PLN, и отбелязва, че договорът за кредит трябва да се счита за договор в PLN. Не е ясно обаче дали конкретното преобразуване на валутния кредит в кредит в PLN произтича от тълкуването на волеизявленията на страните по договора (член 65, параграф 2 от ГК) или пък от обявяване на клаузата, служеща за определяне на сумата по кредита, за поредната незаконосъобразна договорна клауза (член 385¹, параграф 1 от ГК). Изглежда намерението на Sąd Najwyższy не е било да приеме, че клаузата от договора за кредит, служеща за определяне на сумата по кредита, е неравноправна (член 385¹, параграф 1 от ГК), тъй като в такъв случай изменението или допълването на договора с цел да се запълни създамата се в договора „празнота“ пряко би противоречало на член 6, параграф 1 от Директива 93/13. Изглежда съответно, че според Sąd Najwyższy трябва да се приеме, че сумата по кредита се определя в PLN, а не

⁷ Вж. решение от 26 март 2019 г., Abanca Corporación Bancaria и Bankia, C -70/17 и C-179/17, т. 64.

в CHF, въз основа на тълкуване на волеизявленията на страните (член 65, параграф 2 от ГК). Тук обаче възниква въпросът дали такъв вид разбиране на член 65, параграф 2 от ГК съответства на членове 6 и 7 от Директива 93/13 и дали такъв вид тълкуване цели защитата на интересите на потребителите или пък се стреми да защити интересите на търговеца, който прилага незаконосъобразни договорни клаузи. Не може всъщност да се изключи възможността съдът, след като обяви някои договорни клаузи за неравноправни, да приеме, че без тези клаузи по-нататъшното изпълнение на договора е невъзможно, като същевременно, за да не се стигне до нищожност на този договор, извърши такова тълкуване на другите договорни клаузи, което позволява оставянето на договора в сила. Ако потребителят приеме нищожността на договора, описаният подход на съда би изглеждал в противоречие с членове 6 и 7 от Директива 93/13 и произтичащите от нея: принцип, забраняващ съдът да изменя договора по какъвто и да било начин, различен от обезсилването на неравноправните договорни клаузи, принцип на ефективна защита на правата на потребителя и задължение за отчитане на възпиращия ефект от прилагането на Директива 93/13 по отношение на търговците.

Според алтернативния подход съдът може да приеме, че клаузите относно предоставянето и погасяването на кредита, съдържащи се в член 2, параграф 2 и член 6, параграф 1 от договорните условия, представляват изцяло неравноправни договорни клаузи, които не обвързват страните (член 385¹, параграф 1 от ГК) и без които не е възможно договорът да продължи да се изпълнява (член 6, параграф 1 от Директива 93/13), като освен това такъв договор, тъй като не съдържа необходимите клаузи относно правилата за погасяване на кредита и начина на предоставяне на паричните средства на кредитополучателя (член 69, параграф 2, точки 4 и 8 от ЗБ), би противоречал на закона и съответно би бил нищожен (член 58, параграф 1 от ГК), поради което всички престации, извършени въз основа на този договор — както предоставянето на кредита, така и погасяването на вноските — биха се оказали недължими престации (член 410, параграф 2 от ГК), подлежащи на връщане (член 405 във връзка с член 410, параграф 1 от ГК). Такъв подход изглежда е възможен в разглеждания случай, особено като се има предвид, че ищците са приели договорът да бъде обявен за нищожен. Същевременно, тъй като посоченият подход би противоречал на описаните по-горе способности за тълкуване от съдилищата на разпоредбите от националното право, възниква необходимостта от отправяне на настоящото преюдициално запитване. Поради това според запитващата юрисдикция е необходимо Съдът на ЕС да отговори дали направеният извод е правилен.

Запитващата юрисдикция предлага да се даде следният отговор на поставените въпроси:

1. Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на

национална правна уредба, съгласно което съдът не обявява неравноправността на цялата договорна клауза, а само на онази нейна част, която прави клаузата неравноправна, в резултат на което клаузата продължава да бъде частично действителна.

2. Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване от съдилищата на национална правна уредба, съгласно което след като обяви за неравноправна договорна клауза, без която договорът не може да се изпълнява, съдът може да измени останалата част от договора чрез тълкуване на волеизявленията на страните, за да избегне нищожността на договор, който е благоприятен за потребителя.